

AZ OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM SZEMLELTETŐ FILMKIRENDELTSÉGE
filmdia sorozatából

95. szám.

A két Kisfaludy.

Irodalomtörténeti sorozat: 24.

Kisfaludy Sándor /1772-1844/ és Kisfaludy Károly /1788-1830/

Készült: 1955. évben.

Bevezetés:

A következő képek során a két Kisfaludyval foglalkozunk. Két testvér, két külön világ: két külön fejezetet jelent irodalmunk fejlődésében. Az egyik, az idősebb testvér: Sándor, a letűnőben lévő nemesi világ költője volt: a másik, a fiatalabb, Károly, pedig a XIX. század első negyedében irodalmi életünk megszervezésével és a játékszin fejlesztésével az ujnak, a polgáriasulóban lévő haladó magyar életnek volt az írója.

1. Kisfaludy Sándor /1772-1844/ arcképe /egykoru metszet/.

Kisfaludy Sándor 1772 szeptember 27-én a zalamegyei Sümegen született jómódu nemesi családból. Hét testvére volt a legidősebb Kisfaludy fiunak, köztük Károly, aki mind életformában, mind írói pályájának alakulásában elütött bátyjától, Sándortól.

2. Kisfaludy Sándor sümegi szülőháza /rajz a XIX. sz. második feléből/.

Ebben a házban született Kisfaludy Sándor. Gyermekkora boldog volt. Apja ezt a fiát szerette valamennyi közül a legjobban. A fiatal Kisfaludy Sándor korán kezdett verselni. Már 13 éves korából fennmaradt egy üdvözlő verse, melyet édesanyja nevenapjára írt.

3. Pozsony lát képe abban az időben, amikor Kisfaludy Sándor ott tanulmányait végezte.

Kisfaludy Sándor 1788 őszén Pozsonyba ment, ahol két évig filozófiát és egy évig jogot hallgatott. Megtanult németül és sűrűn látogatta az ottani német színház előadásait. Ezek hatására kezdett ő maga is színműírással, illetőleg fordítással foglalkozni. Lefordította Kleist Ewald német költő "Seneca"-ját és egy ismeretlen szerző, "A testvérgyilkosság" című rémdrámáját.

1792-ben atyja hazarendelte a tanulmányait rendszertelenül végző ifjút.

Képünkön Pozsonyt láthatjuk abban az időben, amikor Kisfaludy Sándor ott tanulmányait végezte.

4. Kisfaludy Sándor ifjúkori arcképe. Festette Kisfaludy Károly.

A fiatal Kisfaludy Sándor ábrázolja az a kép, amelynek az az érdekesége, hogy azt Kisfaludy Károly festette.

További képeink során még beszélünk Kisfaludy Károly képzőművészeti tevékenységéről. Egyelőre mint érdekességet mutatjuk be ezt az alkotását.

Egyébként az Ifju Kisfaludy Sándor nem sokáig maradt Sümegen, miután visszatért Pozsonyból. 1793-ban Bécsbe ment.

5. A magyar testőrség palotája Bécsben.

Kisfaludy Sándor 1793-ban Bécsbe került mint a magyar testőrség tagja.

Bécsben felébredt benne a műveltség utáni vágy s lázas szorgalommal megtanult franciául és olaszul. Sokat látogatta itt is a színházi előadásokat /Burgszínház/.

1795 őszén hazament Sümegre s onnan ugyenezen év őszén Badacsonyra.

6. Badacsonyhegy látképe a somogyi partról nézve.

Déry Béla festménye.

7. Badacsony.

Badacsonyt ábrázolja ez a múlt századbeli metszet.

8. Kisfaludy Sándor szőlőházacskája Badacsonyan.

/Storno Ferenc rajza az 1860-as évekből/

1795 őszén Kisfaludy Sándor megismerkedett a badacsonyi szüreten Szegedy Rózával, aki később verseinek ihletője lett. Kisfaludy visszatért Bécsbe, de összeütközésbe került parancsnokával s emiatt felmentették a testőri szolgálat alól és Olaszországba vezényelték.

9. Olasz táj. /Bernardo Belotto festménye. XVIII. sz./

1796 márciusában indult utnak Kisfaludy Sándor és júniusba érkezett meg Milánoba. Végigélte milano ostromát és 1796 júliusában francia fogságba esett.

Képünkön egy jellegzetes olasz tájat láthatunk Bernardo Belotto festménye nyomán.

10. Kisfaludy Sándor utinaplójának kézirata.

Kisfaludy Sándor utinaplótírt olaszországi utjáról. Ennek a naplónak egyik oldalát láthatjuk e képen.

A naplót egyébként 1882-ben nyomtatásban is közölték, amint ezt következő képünk mutatja.

11. Kisfaludy Sándor naplóját Kisfaludy Árpád Béla 1882-ben bemutatta a Kisfaludy Társaságban s ő is közölte a Kisfaludy Társaság Évkönyveiben, XVIII. kötetében, 1882-83-ban. A naplóban Kisfaludy Sándor közvetlen hangja, könnyedén író, tiszta magyarságu stílusának mutatkozik.

Képünkön a napló közlésének bevezetését és a Kisfaludy Társaság Évkönyvének XVIII. kötetét láthatjuk.

12. Kisfaludy Sándor "Himfy szerelmei" című versciklusának első kiadása. /1801./

Kisfaludy Sándor franciaországi fogságát a "dalteli Provence" egyik kis városában: Draguignanban töltötte. Itt megismerkedett egy fiatal párisi leánnyal, D'Esclapon Karolinával, aki felhívta figyelmét az olasz és francia költőkre, elsősorban Petrarcarra, a XVI. század nagy szonett költőjére. Figyelmébe ajánlotta még Rousseau, Deshouillieres, Barny és Bertin műveit is. Kisfaludy Sándor a kadves provencei környezetben felidézte Szegedy Róza iránt érzett szerelmét és egy kötetnyi verset írt "Kesergő szerelem" címmel. Ez a kézirat a tengerbe veszett akkor, amikor Kisfaludy Sándor a fogságból hazafelé indult. Utja nem vezetett egyenesen hazájába, mert Klagenfurtba vezényelték, ahol a katonakórház felügyelője lett. Innen Morvaországba került s levelezni kezdett az akkor már árva Szegedy Rózával. 1799-ig katonáskodott még. Ez év szeptemberében hazatért: megkérte Róza kezét, aki végre igent mondott. Nászajándékkul az időközben egy kötetnyire szaporodott verseit adta Kisfaludy Sándor. Ez a kötet 1801-ben jelent meg "A kesergő szerelem" alcímmel s csak a második kiadásban, 1807-ben közölte egy kötetbe foglalva a versciklus második részét is. /Boldog szerelem/.

Szerelmének történetét egyébként prózában is megírta "Két szerető szívnek története" címmel.

13. A "regék a magyar előidőkből" címlapja és három metszet: Csobánc, Tátika, Somló.

A Himfy második kiadásának megjelenése után adta ki Kisfaludy Sándor "Regék a magyar előidőkből" című első regékötetét, amelyvel nagy sikert aratott kora maradi nemesi olvasói körében. A mű indítéka egy német romantikus költőnek, Veit Webernek prózában írt lovaghistóriás könyve volt. Kisfaludy Sándor kritikátlan történelmi érzékkel és tudással a balatonmenti várromokhoz kapcsolta lovaghistóriáinak cselekményét /Csobánc, Tátika, Somló vára/ s regéinek világa nem a középkori magyar élet, ahogy ő ezt az előszóban jelzi, hanem korának nemesi világa, amelynek nézete szerint a magyar nép fogalma egyenlő a nemesség fogalmával. A regéket még Kazinczy is igen szigorúan megbíráltta, amikor így írt: "Nincs bennük semmi kompozíció; úgy hogy a sok nyomorult Rittergeschichteket /lovagtörténeteket/ lopkodta meg; a sok rosszból egy új rosszat gyártott mesterség nélkül."

14. Kisfaludy Sándor munkáinak illusztrációi közül.

Kisfaludy Sándor művei képes kiadásban jelentek meg. Képünkön három illusztrációt láthatunk:

1. A Himfy első illusztrációja.
2. Illusztráció a Tátika első kiadásából.
3. Illusztráció a Somló első kiadásából.

Az illusztrációk jól példázzák a hamis nemesi romantika érzelgős művészetének jellemvonásait.

4

15. Kisfaludy Sándor "Hunyadi János" című drámájának első kiadása /1816/.

Kisfaludy Sándor már pozsonyi diákkorában megpróbálkozott a színműírással. Ezek a kísérletek inkább átdolgozások voltak. 1816-ban jelent meg "Hunyadi János" című "historiai drámája", amely nagy népszerűséget biztosított számára kora maradi nemesi olvasói körében. Ezen kívül még számos színpadi műve van, amelyek közül megemlítjük a következőket: A Dárday ház, Lelkes magyar leány, Embersziv örvényei, Elmés özvegy stb.

Színpadi műveit Kazinczy és Vörösmarty szigorúan megbirálta. Vörösmarty "Az embersziv örvényei" című Kisfaludy-drámáról ezt az epigrammát írta:

"Szivörvényeidet jobban mondhatni gödörnek,
Benne dicső elméd fénye feledve vagyon".

16. A balatonfüredi színház, amelyet Kisfaludy Sándor szorgalmazására építettek.

Kisfaludy Sándor játékszíni munkásságából az egyetlen pozitívum az, hogy az ő buzgalmából gyűlt össze az az összeg, amellyel tető alá hozhatták az 1831-ben megnyitott balatonfüredi színházat, amely az első dunántúli helységben, köztéren álló magyar színházépület volt.

Képünkön a színházépületet láthatjuk.

17. Kisfaludy Sándor sírja a sümegi temetőben.

Kisfaludy Sándor 1844 október 28-án halt meg Sümegen. Életének utolsó éveit a forradalomtól való rettegésben töltötte el. Olyan volt, mint rövidlátó, dőlyfős színműhősei: kevély, merev, előítéletes.

18. Kisfaludy Károly /1788-1830/ arcképe. /Barabás Miklós rajza nyomán készült metszet/

Kisfaludy Károly, Sándor öccse, 1788 február 5-én született a győrmegyei Téten. Megszületése édesanyja életébe került s már ezért is rossz bánásmódban részesült apjától. Édesapja egyébként sem szerette Károlyt, akinek így egyetlen támasza a családban Teréz nevű nénje volt.

19. Kisfaludy Károly szülőháza Téten.

A XIX. század második feléből származó rajz nyomán mutatjuk be Kisfaludy Károly téti szülőházát.

20. Győr látképe. /a XVIII. századból való rajz/.

Kisfaludy Károly 1799 őszén a győri gimnáziumba került, ahol bátyja is tanult. Károly nem tudott megbarátkozni az iskolai fegyelemmel és ezért apja kivette az iskolából és nevelőintézetbe, majd katonának adta.

21. Franciákkal harcoló huszárok. /Egykoru kép/

Kisfaludy Károly 1805-ben mint zászlótartó harcolt a franciák ellen a Galdiero melletti ütközetben. Ebből az évből való első ismeretes verse a "Hadi ének", melyet még is zenésítették s a csata előtt énekeltek.

Képünkön egykoru metszetet láthatunk a franciákkal harcoló huszárokról.

22. Bécs látképe a XVIII. század végén. /Egykoru rajz/

1806-tól 1809-ig Kisfaludy Károly határőri szolgálatot teljesített, majd hadnagyi ranggal Münchenben, Leobenben szolgált s aztán francia fogságba került. A fogságból megszökött és Pestre jött. 1812-ben nagykoru lett. Megkapta apai örökségét s azt rögtön elzálogosította s Bécsbe ment. Itt nagy nyomorban élt és festészettel foglalkozott. Írók és művészek társaságába járt. Látogatta a színházat. Sokat festegetett. Megismerkedett Körnerrel, az akkori idők híres osztrák drámaírójával, aki az ő tanácsára választotta Zrinyit egyik drámája hősül.

Képünkön Bécsset láthatjuk a XVIII. század végén készült rajz nyomán.

23. Kisfaludy Károly festménye: Vihar.

Kisfaludy Károly Bécsben és olaszországi utján festegetésből tartotta fenn magát. Jellegzetesen romantikus képei nem hozták meg számára a művészi elismerést.

Képünkön "Vihar" című festménye látható. Következő két képünk is bemutat egy-egy Kisfaludy festményt:

24. Kisfaludy Károly "Vész" című romantikus festménye.

25. Kisfaludy Károly "Regényes táj" című festménye.

26. Buda és Pest abban az időben, amikor Kisfaludy Károly Pestre költözött. /Petrich András metszete/.

Kisfaludy Károly művészi ábrándjaiban csalódva, 1817-ben Pestre ment és a Magyar utcában bérelt lakást /A Magyar utca és a Kaplony utca sarkánlévő házon emléktábla őrizte e lakás emléket/. Abban reménykedett, hogy elnyeri a Nemzeti Múzeum képtárári állását, de a nádor nem járult hozzá kinevezéséhez. Egy vargánál lakott: festegetett, rajzolgatott s nagy nyomorban élt. Gyakran osztozkodott a vargával a közös kereseten.

Kisfaludy Károly felújította a pesti írókkal kapcsolatait. Eljárogatott Virág Benedekhez, Találkozott Szemerével, Vitkovitscsal, Kulcsár Istvánnal. Stettner Mátyás pesti ügyvéd pedig kezébe adta Fessler: "Magyarok Története" című művét, hogy abban történelmi képek festéséhez találjon anyagot. Kisfaludy Károly azonban inkább történelmi drámák írására kapott ösztönzést a könyvből s 1817-ben megírta "Szécsi Mária" című drámáját.

27. A német színház, ahol Kisfaludy Károly első pesti színműírói sikerét aratta /1819 május 3/. /Alt Rudolf rajza/.

Jellemző a magyarság akkori kulturális elnyomottságára, hogy Pesten a XIX. század első negyedében még nem volt állandó magyar színház, míg a németek egy hatalmas színházépülettel rendelkeztek. Képünk ezt a színházat ábrázolja. /1812-ben avatták fel/. Ebben a színházban aratta Kisfaludy Károly első pesti sikerét.

Éder György székesfehérvári társulata jött fel ugyanis Pestre és heti két alkalomra kapott engedélyt arra, hogy a pesti német színházban előadásokat tartson. 1819 május 3-án mutatták be Kisfaludy Károly "A tatárok Magyarországon" című darabját, amely egycsapásra híressé tette a sokat nyomorgó fiatal író nevét.

28. Kulcsár István, akitől fennmaradt "A tatárok Magyarországon" című dráma előadásának kritikája.

A tatárok Magyarországon előadásának egyetlen fennmaradt kritikáját Kulcsár István írta. Többek között ezt olvassuk a kritikában:

"Nemzetünk már nem ok nélkül remélheti, hogy valahára a Magyar Nemzeti Theatrom is lábra kaphat". Éder György, színikazgató, látva a nagy sikert, felkérte Kisfaludyt, hogy bucsuelőadásra új darabot írjon. Kisfaludy négy nap alatt egy új darabot írt "Ilka, vagy Nándorfehérvár hevetele" címmel, amely hasonlóképpen nagy sikert aratott.

29. Fotómontázs Kisfaludy Károly néhány színművének címéből összes műveinek első kiadásából.

Kisfaludy Károly "A tatárok Magyarországon" című darabjával megalapozta színpadi szerzői hírnevét. 1809 óta foglalkozott színpadi művek írásával s a siker évében, 1819-ben, már több mű szerzőjeként vallhatta magáénak a "legnagyobb magyar drámaíró" jelzőt.

Képünkön fotómontázst láthatunk néhány Kisfaludy-mű címéből.

30. Képek "A kérők" mostani előadásából. /Jókai Színház./

Kisfaludy Károlyt minden joggal a "magyar vigjátékirás atyjának" nevezi az irodalomtörténet. Szerzőnk valóban újat és jót alkotott a magyar vigjátékban. Sikerral vitte színpadra kora típusait: a mogorva, nyugalmazott katonát, a latinosan beszélő prókátort, a szókimondó fiatal leányt, a félművelt városi ficsurt, a külföldieskedő főnemest, a falusi kupaktanács tagjait, a férjvadász vénkisasszonyt, a házasságszerző inspektort, a tudálékos falusi kántort.

"A kérők" első előadása a pesti német színházban volt 1819 szeptember 24-én. Azóta is műsordarabja a színházaknak.

Képeinken "A kérők" mostani előadásának néhány szereplőjét láthatjuk. /Budapesti Jókai Színház, 1953/.

31. Az Aurora első évfolyamának címlapja /1822/.

Az 1820-as években Kisfaludy Károly írói tekintélye és hite ugrásszerűen megnőtt. A fiatalabb írók vezérének tekintették, bár akkor még élt Kazinczy. Kisfaludy Károly, hogy az irodalmi életet Pestre központossítsa és hogy a fiatal íróknak megjelenési sajtószerzet biztosítson, egy irodalmi évkönyv kiadását vette tervbe. Erről a szándékáról már 1820-ban beszélt Kulcsár Istvánnak. 1821 tavaszán gyűjtést indított az évkönyv kiadási költségeire. Még Kisfaludy Sándor is felajánlotta a "Regéi"-nek ítélte 400 forint Marczibányi-díjat. 2490 forint gyűlt össze. Az irodalmi zsebkönyv Auróra címmel jelent meg 1822-es évjelzéssel 1821 nov. 22.-én. Kisfaludy Károly volt az évkönyv szerkesztője egész haláláig. Kilenc éves szerkesztői tevékenysége alatt 22 prózai és 120 verses közleményt írt az Aurórába, amely köré az u.n. Aurora-Kör írói csoportosultak /Vörösmarty, Bajza, Toldy, Helmezy, Bártfay, Bugát Pál, Szontágh Gusztáv, Szemere, Wesselényi, Kölcsey stb./

32. Kisfaludy Károly elbeszélő műveiből.

1822-1825 között nem volt magyar színjátszás Pesten. Kisfaludy Károly tehát főleg az epikát művelte. Novellákat, karcolatokat, elbeszéléseket írt. Ezekben is tipizál és ő honosítja meg irodalmunkban az anekdota művészi feldolgozását. Fontosabb prózában írt epikai művei: Tihamér, Barátság és szerelem, Tollagi Jónás viszontagságai, Sulyosdi Simon, Sok baj semmiért, A fehér köpönyeg, Mit csinál a gólya?

Képünkön néhány epikai művének egy-egy oldalát láthatjuk.

33. Széchenyi István és a Jelenkor címoldala.

1825 után Kisfaludy folytatta színműírói tevékenységét és többek között 1828-ban írta a "Csalódások"-at, de ezzel a tevékenységével párhuzamosan az irodalmi élet megszervezésével és Széchenyi lapjának a "Jelenkor"-nak a szerkesztősége összeállításával is foglalkoskodott.

1828-ban ismerte meg Kisfaludy Széchenyit, aki felkérte őt a Jelenkor című lap szerkesztői teendőinek elvégzésére. Kisfaludy a szerkesztőséget megszervezte, de további munkáiban megakadályozta a betegsége, majd halála. Egyébként Széchenyi őt bizta meg annak idején a Magyar Gazdasági Egyesület titkárságával is.

34. Kisfaludy Károly a halálos ágyon /egykoru kép/.

1830. november 21-én halt meg Kisfaludy Károly Váci utca 19. sz. alatti lakásán, abban a házban, ahol 25 évvel később Vörösmarty is meghalt.

Képünkön a nagy író halálos ágyán ábrázolja. Mellette Bajza, Toldy, Vörösmarty.

35. Kisfaludy Károly első szobra a Nemzeti Múzeum kertjében.
Ferenczy István műve /1875/.

Kisfaludy Károly halála után Bajza, Vörösmarty, Bártfay, Bugát Pál, Stettne, Szalay elhatározta, hogy szobrot állíttat a nagy írónak. Gyűjtést rendeztek. /9493 forint volt az eredménye/. Ferenczy István készítette el a szobrot, de nem engedélyezte a felállítását a pesti cenzurahivatal. Csupán 1875 szeptemberében sikerült felállítani a szobrot, amely Ferenczy Istvánnak első közterén lévő alkotása.

36. Kisfaludy Károly szobra Győrött. /Mátrai Lajos műve./

Győr városa is szobrot emelt Kisfaludy Károlynak. A szoborról készített rézkarcot Morelli Gusztáv készítette. A szobor Mátrai Lajos műve.

37. A Kisfaludy Társaság Évlapjainak első kötete.

A költő halála után tíz barátja: Bajza József, Bártfay László, Bugát Pál, Forgó György, Helmeczy Mihály, Toldy Ferenc, Stettner Györgyn, Szalay Imre, Vörösmarty Mihály és Walther László egyesült, hogy az elhunyt nagy író munkáit kiadja és neki méltó emléket állítson. A "Munkák" 10 kötetben egy év múlva napvilágot is láttak. Az emlékművet is elkészítette Ferenczy István. A "Munkák" kiadása és az emlékmű elkészítése után 4475 forint fennmaradt a gyűjtésből. Az "Emléktársaság" 1836 november 12-én tartott ülésén elhatározta, hogy az összeg kamataiból pályadíjakat fog kitűzni. /Egy ilyen pályázatra írta például Arany a Toldit./ Az Emléktársaság nevét Kisfaludy Társaságra változtatta és rendszeres kiadványt jelentett meg "Évlapok" címmel.

Képpünkön a Kisfaludy Társaság Évlapjainak első kötetét láthatjuk.

38. A Kisfaludy Társaság tagjai 1861-ben.

Képpünkön a Kisfaludy Társaság tagjairól készített tablót láthatjuk. A képen felülről kezdve és balról jobbra haladva a következő írók láthatók: Jókai, Tompa, Greguss, Eötvös, Tóth Kálmán, Sárossy, Toldy, Arany, Hunfalvy, Czuczor, Fáy, Szűts Dániel, Szigligeti, Kovács Pál, Szász Károly, Kiss Károly, Kemény Zsigmond, Lukács Móricz, Szalay László, Gaal József, Erdélyi János, Szemere Pál, Henszlmann Imre, Gyulai Pál, Lukács József, Salamon Ferenc, Vachott Sándor, Szabó István, Csengery Antal, Tóth Lőrincz, Kazinczy Gábor.

Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál
Felelős vezető: Bojkovszky Lajos